

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 40. – С. 58-66
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.58-66

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 40. – pp. 58-66
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.58-66

УДК: 327(410):061.1ЄС

© Яна Кибіч¹

Особливості британського підходу до процесу європейської інтеграції

У статті досліджено передумови участі Великобританії у Європейських інтеграційних процесах починаючи з 50-х років ХХ століття. Розглянуто еволюцію «особливої» політики британських урядів щодо участі країни в системі політичного та військово-політичного співробітництва Європейського Союзу, характер її впливу на процеси євроінтеграції у сфері зовнішньої політики і безпеки.

Авторкою досліджені особливості участі Великої Британії у європейській інтеграції за умов балансування між двома основними напрямками її зовнішньої політики – традиційним атлантичним курсом, в основі якого лежать англо-американські «особливі відносини» та європейським курсом (поглибленням участі в європейській регіональній політиці).

Окреслено найбільш поширені концепції диференційованої європейської інтеграції, як «Europe à la carte» (секторальна, вибіркова інтеграція) чи концепції «Європейського меню», «Європа різних швидкостей» та «Змінних геометрій», які уряди Великобританії успішно використовували задля протидії федералізації та поглибленню інтеграційного простору, завдяки чому Велика Британія уникала повної інтеграції, для прикладу, у валютних питаннях чи застосовувала обмеження на шляху вільного руху робочої сили (обмежена дія Шенгенської угоди).

Загалом досліджено комплекс умов та особливостей історичного, суспільно-політичного, економічного та соціально-психологічного характеру, котрі справили свій специфічний вплив на формування унікального політичного ставлення та поведінки Великої Британії та стали підґрунтям «особливої» позиції Великобританії в європейських інтеграційних процесах, і як наслідок, трансформацій сучасного геополітичного становища Великої Британії.

Ключові слова: Велика Британія, європейська інтеграція, ЄС, Європейський Союз, концепція, «особлива» позиція.

Peculiarities of the British Approach to the European Integration Process

The article examines the prerequisites for Britain's participation in European integration processes since the 1950's. The evolution of the "special" policy of the British governments regarding the country's participation in the system of political and military-political cooperation of the European Union, the nature of its influence on the processes of European integration in the sphere of foreign policy and security are considered.

The peculiarities of the UK's participation in European political integration are analyzed in terms of balancing the two main strands of its foreign policy – the traditional Atlantic course, which underlies the Anglo-American "special relations" and the European course (deepening participation in European regional policy).

The most common concepts of differentiated European integration are outlined, such as Europe à la carte (sectoral, selective integration) or the concepts of European Menu, Europe of Different Speeds and Variable Geometries, which have been successfully used by UK governments to counteract federalization and deepen integration of the United Kingdom, avoiding full integration, for example, in currency issues or applying restrictions on the free movement of labor (limited Schengen agreement).

¹ Аспірантка кафедри міжнародної інформації, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: yana.nanana2702@gmail.com.

In general, the complex of conditions and peculiarities of historical, socio-political, economic and socio-psychological nature have been investigated, which have had their specific influence on the formation of the unique political attitude and behavior of Great Britain and became the basis of the “special” position of Great Britain in European integration processes, and as a consequence transformations of the present geopolitical position of Great Britain.

Keywords: Great Britain, European integration, EEC, European Union, concept, “special” position.

Постановка наукової проблеми та її значення. Європейська позиція чинного уряду Великої Британії має вагомі історичні передумови, спирається на соціокультурні, політичні і державно-правові традиції, зокрема, традиції ведення зовнішньої політики, яких більшою мірою намагалися дотримуватися всі без виключення британські уряди, починаючи з середини ХХ століття. Як відомо, вся історія відносин між Сполученим Королівством Великої Британії та ЄС складалася досить нетипово, починаючи з моменту, коли у 1950-х роках закладалися основи об'єднаної Європи. Відтак, важливо дослідити витоки такої «особливої» позиції Британії щодо участі в європейських інтеграційних процесах, зокрема її політичному вимірі та питаннях, що стосуються зовнішньої політики і політики безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Участь Великої Британії в процесі європейської інтеграції як предмет вивчення здобув чималу популярність серед зарубіжних дослідників. Хоча, слід зазначити, що багатоаспектність даної проблематики призводить до побіжного розгляду питання ролі Британії у процесах зародження, становлення і розвитку європейської політичної інтеграції. Зокрема дослідженню витоків «особливої» позиції Великої Британії в інтеграційних процесах Європи присвятили свою увагу такі науковці як Р. Айзіг, С. Біскоп, Д. Дайнен, М. Емерсон, Л. Зідентоп, А. Кір, М. Леонард, М. Полак та інші.

Дослідженням тематики участі Великої Британії в інтеграційних процесах Європи розглядається у вітчизняній науці, зокрема, у працях А. Грубінка, Т. Кандуби, В. Крушинського Л. Яковенко та дослідженнях провідних російських британістів Н. Арбатової, А. Громико і Н. Капітонової.

Окремі аспекти диференційованої інтеграції досліджували такі українські науковці, як І. Грицяк, В. Копійка, О. Ковальова, В. Кривцова, Я. Малик, В. Муравйов, Л. Прокопенко, В. Стрельцов, О. Чалий та ін.

Метою даної статті є дослідження витоків «особливої» позиції Великої Британії в процесах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після Другої світової війни головним завданням британської дипломатії було збереження позицій країни як світової держави і лідерства в Західній Європі в умовах формування біполярної системи міжнародних відносин. Політичний істеблїшмент добре усвідомлював військову та економічну слабкість і безпосередню залежність країни від підтримки США. Дистанціювання від прямої участі в європейському об'єднанні давало можливість Британії виконувати роль своєрідного моста між Європою і Сполученими Штатами.

Специфіка міжнародного статусу Великої Британії, як наголошує А. Грубінко, зумовлена тим, що через комплекс соціокультурних, політико-економічних та безпекових характеристик вона опинилася в умовах дихотомії (умовного подвоєння) основних напрямів зовнішньої політики на традиційний (американський) та модерний (європейський)².

4 січня 1961 р. під егідою Сполученого Королівства був створений конкурент ЄЕС – Європейська Асоціація Вільної Торгівлі (ЄАВТ), до якої крім Великої Британії увійшли Австрія, Данія, Норвегія, Португалія та Швейцарія. Головною особливістю цього союзу була відсутність спільних кордонів між державами-учасницями, відсутність чітко вираженої організаційної структури та єдиної митної політики.

Темпи економічного розвитку країн асоціації були нижчі ніж у ЄЕС. Великі надії Лондона на активізацію торгівлі з країнами Британської співдружності теж не виправдалися – наприклад, Австралія, а тим більше Канада все більше схилилися до співпраці з США. Таким чином,

² Грубінко, А.В. (2016). Європейська інтеграція: історія та сучасність, URL: http://eustudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Grubinko_A.pdf.

альтернативний проєкт європейського об'єднання під егідою Лондона де-факто зазнав фіаско на початковому етапі його створення.

Перші дві спроби Британії увійти до складу ЄЕС (1963 р. заявка Лондона подана урядом консерваторів та 1967 р. – подана вже лейбористським урядом Гарольда Вільсона) завершилися невдачею, через супротив Франції на чолі з тодішнім Президентом Франції Шарлем де Голлем, який активно протистояв прийняттю Британії до Співтовариства. Британія повернулася до питання про членство у ЄЕС у 1970-х рр. Подана заявка була схвалена тільки після виходу де Голля у відставку 22 січня 1972 р. і обрання Президентом Франції Жоржа Помпіду, що зумовило підписання договору про вступ Великої Британії до Європейського економічного співтовариства і Європейського співтовариства з атомної енергії, що набрав чинності 1 січня 1973 р.³

Перед цим, у 1972 р. Сполучене Королівство разом з Данією вийшло зі складу ЄАВТ, таким чином знівелювавши вагу цієї організації і змусивши учасників, які в ній залишились, шукати взаєморозуміння з ЄЕС.

23 січня 1973 р. британський прем'єр Г. Вільсон виступив у парламенті з промовою, в якій заявив про те, що уряд вважає за необхідне переглянути умови участі країни в ЄЕС і пропонує провести референдум з цього питання. Г. Вільсон запропонував «7 пунктів», які були висунуті кабінетом міністрів. Ці пункти входили в програму партії 1973 р. і були частиною передвиборчих маніфестів лейбористів 1974 р. У разі їх невиконання лейбористська партія погрозувала виходом Британії з Співтовариства⁴.

Отримавши перемогу на виборах у жовтні 1974 р., Г. Вільсон звернувся до ЄЕС з пропозицією про перегляд умов членства Британії в Співтоваристві, і 11 березня 1975 р. у Дубліні Європейська рада обговорила це питання. Виступаючи в парламенті, Г. Вільсон заявив: «... ми домоглися перегляду питання про участь Великої Британії в бюджеті ЄЕС. Кабінет повинен зіставити те, чого було досягнуто, з тим, що ми обіцяли в передвиборчих маніфестах Лейбористської партії в лютому і жовтні 1974 р... Ми з вами будемо тісно співпрацювати, щоб якнайшвидше підготувати Білль про референдум – вільне волевиявлення британських громадян»⁵. 26 березня 1975 був публікований Білль про референдум, а 31 березня 1975 р. вийшла Біла книга, в якій були наведені нові умови членства Великобританії в ЄЕС. 9 квітня 1975 р. палата громад провела голосування, за результатами якого 396 членів парламенту висловилися за те, щоб залишитися у «Спільному ринку» на нових умовах, а 170 – висловилися проти. 5 червня 1975 р. відбувся референдум, під час якого стояло питання: «Чи вважаєте Ви, що Великобританія повинна залишитися в Європейському співтоваристві («Спільному ринку»)»? У ході референдуму при 65%-вій явці виборців 67% британців висловилися «за»⁶ і країна залишилася в ЄЕС. Втім, говорячи про позиції британських громадян, які брали участь у референдумі, варто зазначити, що серед них не було єдності в думках. Вважається, що однією з причин позитивної відповіді на питання про членство в ЄЕС у 1975 р. були правильно проведені пропагандистські компанії⁷.

Політичне питання про вступ Великої Британії до ЄЕС викликало роздроблення блоків провідних британських політичних партій, перш за все, консервативної, на окремі групи з приводу питання європейської інтеграції та місця Великої Британії в ній. В середині партії лейбористів суперечності щодо питання європейської інтеграції також призвели до виокремлення декількох груп. У першу чергу, послідовники активної участі Великої Британії в європейських інтеграційних процесах – це здебільшого помірковані лейбористи. По-друге, серед поміркованої частини лейбористської партії виділилася антиінтеграційна фракція, яка оскаржувала доречність інтеграції Великої Британії в ЄЕС переважно з позиції захисту державного суверенітету та на-

³ Чевичалова, Ж.В. (2016). Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р., с. 87.

⁴ Wilson, H. (2019), Let us work together – Labour's way out of the crisis, URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab74feb.htm>, free

⁵ HC (Hansard) (1975). Debates. Vol. 888. Cc 509-22. 12 March 1975.

⁶ Oonagh, Gay (2011). Regulation of referendums. Standard Note: SN/PC/05142. Last updated: 20 October 2011. Section. Parliament and Constitution Centre. URL: www.parliament.uk/.../lib/.../snpc-05142.pdf. (Accessed: 19th February 2019).

⁷ Rollings, N. (1998). British industry and European integration 1961-1973: from first application to final membership. *Business and economic history*, 1998, vol.27, no. 2.

ціональної самоідентичності Великої Британії. По-третє, ліве крило партії так само виступало проти інтеграції, але через ідеологічний чинник, вбачаючи в європейській інтеграції вияв консолідації та посилення міжнародного капіталу⁸.

Особливий розподіл позицій між прихильниками та противниками широкого залучення Великої Британії до інтеграційних процесів, не лише між різними партіями та політичними силами, а й зокрема в середині окремих партій, – визначив такий стан політичної системи Великої Британії, в якому беззастережна підтримка європейських інтеграційних процесів не стала невід’ємним елементом політичної платформи будь-якої із провідних політичних сил в країні, а натомість мала ситуативний характер і залежала від розподілу сил всередині політичної системи та всередині провідних партій у різний період⁹. Саме такі обставини неабияк впливали на позицію Великої Британії щодо процесів інтегрування в Співтовариство. Партнери Великої Британії по ЄЕС характеризували таку поведінку непослідовністю та постійною опозиційністю до поглиблення інтеграції, котра визначалася як «особлива» позиція Великої Британії.

«Поворот до Європи» виявився для Британії складним та внутрішньо суперечливим процесом, що був спрямований на забезпечення її позиції лідера в Західній Європі при одночасному збереженні «особливих відносин» зі Сполученими Штатами. З одного боку, Британія справді бажала зберегти ці відносини, з іншого – вони гальмували її проєвропейську спрямованість і викликали неоднозначне ставлення континентальних партнерів. Але її безпосередня залежність від США в галузі безпеки та ядерного співробітництва унеможлилювала будь-яку перебудову або переоцінку цих відносин, незважаючи навіть на значні економічні витрати¹⁰.

З часом економічні відносини з країнами ЄЕС стали відігравати для Британії вагомішу роль, ніж її економічні стосунки з США. Зокрема в 1984 р. англійський експорт лише до шести країн ЄЕС становив 31300 млн. фунтів стерлінгів порівняно з 10149 млн. фунтів стерлінгів до США, тобто товарообіг Британії з ЄЕС в 3–4 рази перевищив обсяг англо-американського¹¹.

У 1970-х рр. все більшого значення набувала політика «багаторівневості» у побудові європейського геополітичного простору. Саме у цей час з’явилися такі концепції як: «Europe à la carte» (секторальна, вибіркова інтеграція) чи концепція «Європейського меню», «Європа різних швидкостей» та «Змінних геометрій». Керівництво Великої Британії намагалось використати концепції «різношвидкісної» або «багаторівневої» Європи задля протидії федералізації інтеграційного простору та протиставлення поглибленню інтеграційного простору навіть після підписання Маастрихтського договору.

Концепція «Європа різних швидкостей» була розвинута у доповіді прем’єр-міністра Бельгії Лео Тіндемаса у 1976 році. Політик вважав, що «неможливо розраховувати на те, що всі учасники європейського процесу мають пройти всі його етапи одночасно»¹². Згідно з цією програмою найбільш розвинені держави могли об’єднати свої зусилля на більш високому рівні інтеграції, одночасно змодельовавши дієві механізми, які б дозволили приєднання інших держав у відповідні строки. Таким чином, кожна держава могла просуватися на шляху до інтеграції у тому темпі, який найбільше відповідав її можливостям та інтересам. Головна ідея Л. Тіндемаса полягала в необхідності прогресивного просування до Європейського валютного союзу, навіть якщо це потребує залишити поза інтеграційними процесами країни, економічний рівень яких не дає змоги приєднатися до ЄВС¹³. Уперше широкомасштабний відхід від єдиних стандартів у інтеграційному процесі та концепцію під назвою на «різних швидкостях» закріплено Маастрихтським договором. Він законодавчо закріпив: можливість вибору державами-членами швидкості інтеграції до ЄВС залежно від рівня їх готовності; окремі винятки для Великої Британії з питань приєднання до спільного законодавства ЄС із соціальних питань, що знайшло своє

⁸ King, Antony. (1977) Britain says yes. *The 1975 Referendum on the Common Market*, p. 33-35.

⁹ Wester, Robert. (1992). The United Kingdom and European Political Union. // *Institutional Reforms, New Policies and International Identity of the European Community*. Ed. By Finn Laurson and Sophie Vanhoonacker. Maastricht: European Institute of Public Administration, Martinus Nijhoff Publishers, p. 193.

¹⁰ Яковенко, Н.Л. (2012). «Особливі відносини» як визначальний фактор Британської ролі в Північноатлантичному Альянсі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_111%281%29_4.

¹¹ Politics Today. (1984). Conservative Research Dept. 1984, # 1, January 23, p. 2.

¹² Informe Tindemans, (1976). L'al Consejo Europeo. *Revista de instituciones Europeas*, N2, p. 598-599.

¹³ Stubb, A. (1998). The Amsterdam Treaty and Flexible Integration. *ECSA Review*, Vol. 11, N 2, p. 1-3.

відображення у винесенні Протоколу та договорів із соціальних питань за межі основного тексту Маастрихтського договору¹⁴.

Диференційований підхід до європейської інтеграції дістав втілення у концепції «вибіркової інтеграції» або «секторальної» інтеграції 1970-х рр.¹⁵. Виникнення цієї теорії пов'язане з негативною позицією Великобританії у період правління М. Тетчер щодо поглиблення європейських інтеграційних процесів. Прагнучи знайти вихід з економічної та політичної кризи, зумовленої вступом Великобританії до ЄЕС було запропоновано розвивати інтеграцію за секторами, в яких кожна з держав на власний розсуд брала б участь у спільних діях. Концепція «Європейського меню» різко контрастує з іншими концепціями, зокрема з концепцією «Багатошвидкісної Європи», яка визначає загальні цілі, до яких держави-члени прагнуть по можливості, та з концепцією «Змінних геометрій», яка інституціоналізується диференціацією держав членів з тим, щоб створити простір між різними підрозділами або інтеграційними формами¹⁶.

Застосування концепції («A La Carte») з використанням положень Маастрихтського договору мало місце з боку Великобританії, Ірландії та Данії, які отримали поступки від своїх партнерів у рамках політики економічного та валютного союзу (протоколи № 25 і № 26)¹⁷. Ці так звані відмовні положення Маастрихтського договору не були тимчасовими відступами; замість цього вони надали змогу цим країнам скористатися правом залишатися поза ЄВС.

Між двома вищеописаними концепціями перебуває концепція «Змінних геометрій» («концентричних кіл», «сходинової» інтеграції). Суть цієї концепції зводиться до того, що групи держав з різними інтересами можуть здійснювати функціональне співробітництво в галузях, що становлять взаємний інтерес. Така стратегія дозволяє повну або часткову неучасть тієї або іншої країни в тій або іншій політиці або сфері діяльності, знову ж виходячи з власних інтересів і можливостей. До цієї стратегії належить сформульована Німеччиною концепція «твердого ядра», згідно з якою лідером інтеграційного процесу повинна бути невелика, найбільш впливова група держав. Саме ця група, в складі Німеччини, Франції і країн Бенілюксу мусить формувати загальний процес та ініціювати введення нових політик¹⁸.

Прем'єр-міністр Франції Е. Балладюр запропонував концепцію «Європи концентричних кіл», або «сходинової інтеграції». На думку автора модель включає кілька кіл інтеграції. Перше (основне) – економічна організація в складі всіх учасників Співтовариства. Друге – значно вища міра інтеграції в різних сферах з обмеженою кількістю учасників. А третє – всі європейські держави, разом з не учасниками Європейського Співтовариства. Суть ідеї «концентричних кіл» полягала в поступовому зближенні «кіл» до їхнього цілковитого злиття¹⁹.

Насправді угоди, що були ухвалені в рамках Європейського співтовариства часто охоплювали всіх його учасників. Використовуючи свої міжнародні, політичні та військові можливості, Лондон намагався впливати на об'єднання з метою його пристосування до своїх потреб. Згідно концепції «Європи двох швидкостей», яку цілком поділяло керівництво Дж. Мейджора, гармонізація в Європейському Союзі мала відбуватися лише через практичні міркування, тобто лише тоді, коли «сприяла підвищенню добробуту, захищеності та якості життя британських громадян»²⁰. Тому, перебуваючи у складі вже сучасного, економічного Союзу, Великобританія успі-

¹⁴ Baun, M. J. (1996). An Imperfect Union: The Maastricht Treaty And The New Politics Of European. *The New Europe Interdisciplinary Perspectives, Paperback*, Feb. 29. – p. 35-37.

¹⁵ Duff, A. (ed) (1997). *The Treaty of Amsterdam Text & Commentary*, London: Federal Trust, p. 87.

¹⁶ Основні концепції диференційованої європейської інтеграції (2009). / І. Грицяк, О. Хоменко // *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*, Вип. 2., с. 205, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_2_26.

¹⁷ Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу (2008). / пер. Г. Заворітня, Т. Качка; за заг. ред. Г. Друзенка. – К.: Видавн. організація "Юстініан", с. 466-468.

¹⁸ Крушинський В.Ю (2007). Концепції багаторівневої європейської інтеграції як фактор реалізації «особливої» позиції Великої Британії // *Цветков Г.М. Серія «Видатні постаті Київського національного університету»*. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», с. 256.

¹⁹ Там само. с. 252.

²⁰ Там само. с. 252.

шно уникала повної інтеграції у валютних питаннях (збереження власної валюти), застосовувала обмеження на шляху вільного руху робочої сили (обмежена дія Шенгенської угоди)²¹.

Згодом після підписання Маастрихтського договору про утворення ЄС була скликана Міжурядова конференція ЄС, яка розпочала роботу 29 березня 1996 р., де в процесі формування позиції Великобританії до цієї конференції фактично визначився відхід уряду Мейджора від євроентузіазму.

Позиція Великобританії на майбутній міжурядовій конференції ЄС, була спрямована на застосування гнучкого підходу до процесу подальшої євроінтеграції, і одночасно на відмові від ідеї «багатошвидкісної Європи». Причина цього кроку була очевидною – відсутність підтримки британських ініціатив у ЄС не дозволяла використати цю концепцію на користь Великобританії, натомість поверталась стара загроза використання ідеї різної швидкості інтеграції проти самої Великобританії, відсунувши її на периферію інтеграційних процесів у ЄС, зводячи її вплив на європейські справи нанівець²². Британський очільник уряду неодноразово наголошував на такій позиції у своїх виступах та доповідях²³.

Дж. Мейджор мав намір блокувати роботу Міжурядової конференції у Флоренції, що розпочалася в березні 1996 р. і була присвячена перегляду інституційних засад ЄС та перегляду Маастрихтського договору через наміри Німеччини і Франції пришвидшити створення повного політичного і економічного союзу, та перейти до єдиної зовнішньої політики і політики оборони. Ці наміри були сприйняті Мейджором як наступ на суверенітет Великобританії, отже були від початку ним відкинуті²⁴.

Британська делегація блокувала ухвалення 74 рішень, навіть таких, з якими Великобританія була згодна²⁵. Після завершення Міжурядової конференції Великобританія фактично не змогла захистити жодну зі своїх позицій, хоча і не планувала займати на конференції пасивної позиції, і пропонувала цілу низку ідей, спрямованих на вдосконалення Союзу майже у всіх напрямках його діяльності, її позиція знову набувала вигляду жорстко опозиційної до федералізації ЄС.

Падіння авторитету консерваторів привело до нищівної поразки партії на виборах 1997 р. У новому парламенті оновлені лейбористи на чолі з Тоні Блером отримали 418 місць, консерватори лише 165, а ліберали 46.

Політика лейбористського уряду Т. Блера (1997-2007 рр.) у європейському напрямку підтвердила збереження непорушності стратегічних пріоритетів зовнішньої політики Великої Британії. Втім уміло представлена в перші роки діяльності уряду проєвропейська риторика, підкріплена кількома дипломатичними рішеннями, спрямованими на зближення позицій з європейськими партнерами, свідчила про збільшення гнучкості позицій британського істеблішменту у прийнятті тактичних рішень в умовах змінюваності імперативів європейської політики²⁶. Саме за часів прем'єрства Блера спостерігалось поглиблення британського співробітництва в галузі безпеки та оборони з країнами Європи, що раніше було виключно сферою співробітництва з США. Зокрема, це було підписання Амстердамського договору, що формував інституційні механізми Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ), досягнення франко-німецьких домовленостей і прийняття декларації під час зустрічі в Сен-Мало (1998 р.) про розвиток власних військових структур та підрозділів (автономних від НАТО) у рамках Спільної політики безпеки і оборони (СПБО) ЄС.

²¹ Роль Великобританії у політичній та економічній інтеграції Європейського Союзу (2016) / К.С. Брензович, І.В. Лапа // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 10(1), с. 56, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%281%29__14.

²² Крушинський, В.Ю. (2007). Концепції багаторівневої європейської інтеграції як фактор реалізації «особливої» позиції Великої Британії // *Цветков Г.М. Серія «Видатні постаті Київського національного університету»*. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», с. 255

²³ Major, J. (1996). Europe: A Future that works // *Europe*, 10 September.

²⁴ Montbrial, T. (1995). Agir pour l'Europe. Les relations franco-allemandes dans l'après-guerre froide. Paris: Masson, p. 259.

²⁵ Bullpit, Jim. (1992). Conservative leaders and the 'Euro-Ratchet': Five Dses of Scepticism // *Political Quarterly*, 63(3), p. 264.

²⁶ Грубінко, А.В. (2017). Участь Великої Британії в спільній зовнішній політиці і політиці безпеки ЄС у контексті процесу «Brexit». *Юридичний науковий електронний журнал*, № 3, с. 11.

Проте, британський лейбористський лідер розглядав «особливі відносини» зі США як перспективний і важливий аспект зовнішньої політики Великої Британії, незважаючи на деякі минулі неузгодження між обома урядами. «Те, що поєднує нас, є безперечно набагато сильнішим, ніж те, що роз'єднує», – наголосив Т. Блер. Визначивши європейський напрям як головний в політиці Британії, а її роль в Європі ключовою, Блер підкреслив, що це лише зміцнюватиме британські трансатлантичні зв'язки і позицію самих Сполучених Штатів у Європі²⁷. Вже у 1998 р. Британія приєдналася до американських бомбардувань Іраку (операція «Лис пустелі»), фактично не обговоривши це питання із європейськими союзниками, більшість з яких не підтримували цієї воєнної операції, або відкрито виступали проти неї (як, наприклад, Франція). Стратегія Блера, спрямована на всіляку і некритичну підтримку політики Б. Клінтона, і участь Британії в кампанії США проти Іраку паралізувало СЗППБ та підтвердила таким чином пріоритетний характер англо-американських «особливих відносин».

У 2002 р. Т. Блер висунув ініціативу створення Ради Безпеки ЄС, учасниками якої мають бути сама Велика Британія, Франція та ФРН. Це було очевидним намаганням відшукати точки дотику з лідерами ЄС. Тоді ця ініціатива з боку Британії юридично не отримала схвалення та підтримку з боку Європи. Хоча фактично вона домоглася реалізації підтримуваної ще з часів тетчеризму стратегії вибірково-секторальної («різношвидкісної») інтеграції²⁸. Ключові позиції цієї стратегії британський уряд зміг відобразити в положеннях Лісабонського договору 2007 р., згідно з якими виникала можливість посиленої співпраці деяких держав Європейського Союзу в безпековій сфері фактично під покровительством НАТО. Це посприяло відновленню репутації Британії як європейського лідера у сфері ЗППБ.

Висновки. Початок інтеграційних процесів на європейському континенті, своєрідність геополітичної позиції Великої Британії у прагненні зберегти особливий статус та переважання національних інтересів над спільними європейськими зумовили її вагання щодо вступу до європейського об'єднання та справили вплив на формування унікального політичного ставлення. Тривалий і складний процес інтеграції Великої Британії супроводжувався перемовинами про особливий механізм взаємин з ЄЕС. Власне проблема узгодження національних та наднаціональних інтересів у ЄС, їх загострення у процесі розбудови інтеграційних механізмів, що найбільш виразно представлена в політиці євроінтеграції Британії і відрізняє країну від решти провідних західноєвропейських держав, які погоджувались на їх користь.

Аналіз основних етапів інтеграції Великобританії до ЄС свідчить про значні економічні переваги, які отримало Королівство з моменту входження до Європейського Співтовариства, однак політична еліта держави стримано ставилася до поглиблення інтеграційних процесів. Загострення економічних проблем всередині об'єднання під час світової кризи, відсутність консенсусу щодо перспектив подальшої інтеграції ЄС і, як наслідок, Brexit – всі вказані ознаки дають змогу припускати, що нинішні події є найскладнішими в історії існування співтовариства.

Джерела:

1. Baun, M. J. (1996). An Imperfect Union: The Maastricht Treaty And The New Politics Of European. *The New Europe Interdisciplinary Perspectives, Paperback*, Feb. 29, p. 35-37.
2. Blair, T. (1996). New Britain. My Vision of a Young Country / L.: *Fourth Estate*, p. 282–283.
3. Bullpit, Jim. (1992). Conservative leaders and the 'Euro-Ratchet': Five Dses of Scepticism // *Political Quarterly*, 63(3), p. 264.
4. Chris, Giles. (2017). What has the EU done for the UK? *The Financial Times*, URL: <https://www.ft.com/content/202a60c0-cfd8-11e5-831d-09f7778e7377>.
5. Duff, A. (ed) (1997). The Treaty of Amsterdam Text and Commentary, *London: Federal Trust*, p. 87.
6. HC (Hansard) (1975). Debates. Vol. 888. Cc 509-22. 12 March 1975.
7. Informe Tindemans, (1976). L.al Consejo Europeo. Revista de instituciones Europeas, N2, p. 598-599.
8. King, Antony. (1977) Britain says yes. *The 1975 Referendum on the Common Market*, p. 33-35.

²⁷ Blair, T. (1996). New Britain. My Vision of a Young Country / L.: *Fourth Estate*, p. 282-283.

²⁸ Грубінко, А.В. (2017). Вказ. пр., с. 11.

9. Major, J. (1996). Europe: A Future that works // *Europe*, 10 September.
10. Montbrial, T. (1995). Agir pour l'Europe. Les relations franco-allemandes dans l'après-guerre froide. Paris: Masson, p. 259.
11. Oonagh, Gay (2011). Regulation of referendums. Standard Note: SN/PC/05142. Last updated: 20 October 2011. Section. Parliament and Constitution Centre. URL: [www.parliament.uk/.../lib/.../snpc-05142.pdf](http://www.parliament.uk/lib/.../snpc-05142.pdf). (Accessed: 19th February 2019).
12. Politics Today. (1984). Conservative Research Dept. 1984, # 1, January 23, p. 2.
13. Rollings, N. (1998). British industry and European integration 1961-1973: from first application to final membership. *Business and economic history*, 1998, vol.27, no. 2.
14. Stubb, A. (1998). The Amsterdam Treaty and Flexible Integration. *ECSA Review*, Vol. 11, N 2., p. 1-3.
15. Wester, Robert. (1992). The United Kingdom and European Political Union. // *Institutional Reforms, New Policies and International Identity of the European Community*. Ed. By Finn Laursen and Sophie Vanhoonacker. Maastricht: European Institute of Public Administration, Martinus Nijhoff Publishers, p. 193.
16. Wilson, H. (2019), Let us work together – Labour's way out of the crisis, URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab74feb.htm>, free.
17. Грубінко, А.В. (2016). Європейська інтеграція: історія та сучасність, URL: http://eustudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Grubinko_A.pdf.
18. Грубінко, А.В. (2017). Участь Великої Британії в спільній зовнішній політиці і політиці безпеки ЄС у контексті процесу «Brexit». *Юридичний науковий електронний журнал*, № 3, с. 11.
19. Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу (2008). / пер. Г. Заворітня, Т. Качка; за заг. ред. Г. Друзенка. – К.: Видавн. організація «Юстініан», с. 466-468.
20. Крушинський В.Ю. (2007). Концепції багаторівневої європейської інтеграції як фактор реалізації «особливої» позиції Великої Британії // *Цветков Г.М. Серія «Видатні постаті Київського національного університету»*. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», с. 242-261.
21. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції (2009). / І. Грицяк, О. Хоменко // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, Вип. 2., с. 205, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_2_26.
22. Роль Великобританії у політичній та економічній інтеграції Європейського Союзу (2016) / К.С. Брензович, І.В. Лапа // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 10(1), с. 56, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%281%29_14.
23. Чевичалова, Ж.В. (2016). Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р.*, с. 87.
24. Яковенко, Н.Л. (2012). «Особливі відносини» як визначальний фактор Британської ролі в Північноатлантичному Альянсі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_111%281%29_4.

References:

1. Baun, M. J. (1996). An Imperfect Union: The Maastricht Treaty And The New Politics Of European. *The New Europe Interdisciplinary Perspectives*, Paperback, Feb. 29, p. 35-37.
2. Blair, T. (1996). *New Britain. My Vision of a Young Country* / L.: Fourth Estate, r. 282–283.
3. Bullpit, Jim. (1992). Conservative leaders and the 'Euro-Ratchet': Five Dses of Scepticism // *Political Quarterly*, 63(3), r. 264.
4. Chris, Giles. (2017). What has the EU done for the UK? *The Financial Times*, URL: <https://www.ft.com/content/202a60c0-cfd8-11e5-831d-09f7778e7377>.
5. Duff, A. (ed) (1997). *The Treaty of Amsterdam Text and Commentary*, London: Federal Trust, p. 87.
6. HC (Hansard) (1975). *Debates*. Vol. 888. Cc 509-22. 12 March 1975.
7. Informe Tindemans, (1976). *L'al Consejo Europeo. Revista de instituciones Europeas*, N2, p. 598-599.

8. King, Antony. (1977) Britain says yes. The 1975 Referendum on the Common Market, p. 33-35.
9. Major J. (1996). Europe: A Future that works // Europe, 10 September.
10. Montbrial, T. (1995). Agir pour l'Europe. Les relations franco-allemandes dans l'après-guerre froide. Paris: Masson, r. 259.
11. Oonagh, Gay (2011). Regulation of referendums. Standard Note: SN/PC/05142. Last updated: 20 October 2011. Section. Parliament and Constitution Centre. URL: www.parliament.uk/.../lib/.../snpc-05142.pdf. (Accessed: 19th February 2019).
12. Politics Today. (1984). Conservative Research Dept. 1984, # 1, January 23, p. 2.
13. Rollings, N. (1998). British industry and European integration 1961-1973: from first application to final membership. Business and economic history, 1998, vol.27, no. 2.
14. Stubb, A. (1998). The Amsterdam Treaty and Flexible Integration. ECSA Review, Vol. 11, N 2, p. 1-3.
15. Wester, Robert. (1992). The United Kingdom and European Political Union. // Institutional Reforms, New Policies and International Identity of the European Community. Ed. By Finn Laursen and Sophie Vanhoonacker. Maastricht: European Institute of Public Administration, Martinus Nijhoff Publishers, p. 193.
16. Wilson, H. (2019), Let us work together – Labour's way out of the crisis, URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab74feb.htm>, free.
17. Grubinko, A.V. (2016). Yevropejska integraciya: istoriya ta suchasnist, URL: http://eustudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Grubinko_A.pdf.
18. Grubinko, A.V. (2017). Uchast Velikoyi Britaniyi v spilnij zovnishnij politici i politici bezpeki YeS u konteksti procesu «Brexit». Yuridichnij naukovij elektronnij zhurnal, № 3, s. 11.
19. Konstituciya dlya Yevropi. Konstitucijni akti Yevropejskogo Soyuzu (2008). / per. G. Zavoritnya, T. Kachka; za zag. red. G. Druzenka. – K.: Vidavn. organizaciya «Yustinian», c. 466-468.
20. Krushinskij V.Yu. (2007). Konceptiyi bagatorivnevoyi yevropejskoyi integraciyi yak faktor realizaciyi «osoblivoyi» poziciyi Velikoyi Britaniyi // Cvyetkov G.M. Seriya «Vidatni postati Kiyivskogo nacionalnogo universitetu». – K.: Vidavnicho-poligrafichnij centr «Kiyivskij universitet», c. 256.
21. Osnovni konceptiyi diferencijovanoj yevropejskoyi integraciyi (2009). / I. Gricyak, O. Homenko // Visnik Nacionalnoyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pri Prezidentovi Ukrayini, Vip. 2., c. 205, hezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_2_26.
22. Rol Velikobritaniyi u politichnij ta ekonomichnij integraciyi Yevropejskogo Soyuzu (2016) / K.C. Brenzovich, I.V. Lapa // Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu. Seriya: Mizhнародni ekonomichni vidnosini ta svitove gospodarstvo. Vip. 10(1), c. 56, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%281%29_14.
23. Chevichalova, Zh.V. (2016). Britanska secesiya: chergovij krok u neprostih stosunkah YeS i Velikoyi Britaniyi. Yevropejska integraciya v konteksti suchasnoyi geopolitiki : zb. nauk. st. za materialami nauk. konf., m. Harkiv, 24 trav. 2016 r., s. 87.
24. Yakovenko, N.L. (2012). «Osobliivi vidnosini» yak viznachalnij faktor Britanskoyi roli v Pivnichnoatlantichnomu Alyansi. Aktualni problemi mizhнародnih vidnosin, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_111%281%29_4.